

за допомогою гортанних звучань, звуків певної висоти та виразних дихальних зворотів створюються відповідні фрази, що імітують натуральні звучання (шум ріки, гелготання гуски, скавуління цуценяти, ковзання по льоду).

Ази інших світових музичних і танцювальних традицій були яскраво продемонстровані під час практичних занять із „Скандинавських вокальних стилів Самі”, „Аргентинського танцю Чакарера” та „Аргентинського танго”, „Музики і танцю народу Зулу з Південної Африки”, „Португальського фаду”, „Тувинського обертонованого співу”, „Основ грузинської поліфонії”, „Арабської інструментальної музики, ритміки та ладів”, „Австралійських автентичних пісень”.

Детальний звіт організаційного комітету щодо проведення конференції в Сент-Джонсі, підсумки результатів та плани на майбутнє можна буде прочитати у черговому номері бюлетеня ІСТМ за 2011 рік. Тим часом, запрошення до участі у наступній зустрічі етномузикологів, що відбудеться у Шанхаї в 2013 році, прозвучало від китайських колег на одному з останніх засідань канадської конференції. Шанхайський з'їзд обіцяє бути не менш цікавим і насиченим.

Ольга Коломиць

Бодак Ярослав. Лемківщино моя мила... Пісні Анни Драган з Галицької Лемківщини / Ярослав Бодак. – Київ : Український рейтинг, 2011. – 372 с.

Справжнім відкриттям для української фольклористики постала спадщина народної співачки *Анни Драган* (1903-1986) завдяки праці відомого дослідника лемківської культури *Ярослава Бодака*¹. У 2013 р. Анні Драган виповнюється 110 років від дня народження. Тож цей відгук присвячуємо пошануванню таланту цієї співачки з нагоди її ювілею.

У збірнику „Лемківщино моя мила... Пісні Анни Драган з Галицької Лемківщини” подана вражаюча як для однієї співачки кількість пісень – 660 (!). Анна Драган представляє пісенну культуру північної Лемківщини (с. Розділля колишнього Горлицького повіту Краківського воєводства у Польщі) – споконвічного українського краю, мешканці якого були брутально виселені в Радянську Україну чи в західні терени Польщі внаслідок відомої злочинної акції „Вісла” (1946-47). Отож ці записи дуже важливі, бо у

¹ Позитивний відгук на збірник Я. Бодака див.: Іваницький А. [Рецензія] Бодак Я. Лемківщино моя мила... Пісні Анни Драган з Галицької Лемківщини / Ярослав Бодак. – Київ : Український рейтинг, 2011. – 372 с. // Народна творчість та етнографія. – 2012. – № 3. – С. 118-119.

свій спосіб документують особливості культурного життя лемків до трагедії їх депортації. Пісні А. Драган записав Я. Бодак упродовж 1969-1976 років уже в умовах переселення – у м. Бориславі Львівської області.

Сам родом із Лемківщини, автор-упорядник підійшов до звершення своєї праці з відповідальним відчуттям синівського обов'язку, з доброю фаховою підготовкою етномузиколога, із неабияким хистом збирача фольклору. Помітно, що Я. Бодак як учень В. Гошовського при укладанні збірника „Лемківщина моя мила...” мав за зразок працю свого вчителя „Українські пісні Закарпаття” та добре оволодів методологією регіонального дослідження фольклору. Відтак, рецензований збірник – не просто презентація індивідуального пісенного репертуару виконавиці, а вдала спроба відтворити народну традицію лемків, передусім Горличчини.

В аналітичній частині „Лемківщина. Історико-географічна довідка” Я. Бодак засягає на широкі узагальнення стосовно лемків та Лемківщини, висвітлення їх історичної долі, матеріальної та духовної культури, зокрема музичного фольклору. Видно, що ця проблематика є справою життя автора, і він глибоко в ній обізнаний. Власне, ближчим для розкриття змісту збірника є параграф про Горлицький повіт, зокрема необхідні уточнення, що „пісні, записані від Анни Драган (серед них і „Весілля”), репрезентують фольклор не лише села Розділля, але й сусідніх сіл Вапенного та Мацини Великої” (с. 12), на історії та культурі яких коротко зупиняється автор. Оскільки, як дізнаємося, Я. Бодак теж уродженець одного з цих сіл – Вапенного, то було б природним закряти навіть глибший зріз соціокультурного життя односельців, залучивши, зокрема, більше живих спогадів від старожилів.

Безперечним науковим здобутком автора є спеціальне дослідження обрядовості та музичного фольклору Горличчини, передусім весілля. Наукове зацікавлення ним у Я. Бодака розпочалося ще зі студентської лави – з написання дипломної роботи „Лемківське весілля на Горличчині” у 1972 році. До цієї праці Я. Бодака заохотив дослідник-ентузіаст лемківського фольклору Михайло Дзіндзьо, який першим почав записувати лемківські пісні, обряди, звичаї від переселенців із Розділля, передусім весілля від Анни Драган. Та ці записи потребували фахового підходу, багатьох уточнень, доповнень і передусім нотних транскрипцій. „Довелось добре попрацювати, щоб ґрунтовно переробити сценарій весілля, доповнити його записами від інших інформаторів, зробити виправлення текстів пісень. По суті було зроблено новий запис весілля. Його сценарій і майже всі обрядові пісні було записано від Анни Драган. Деякі пісні були записані від мешканців Розділля, Вапенного та Мацини Великої” (с. 362), – зазначив Я. Бодак. „Під час праці над «Весіллям» виявилось, що Анна Драган знає величезну кількість пісень різних жанрів [...] Так було записано близько 700 пісень, в основному місцевих, лемківсь-

ких, та інших українських, що широко побутували на Лемківщині у міжвоєнний період” (с. 363).

Отож, основу збірника склав найповніший опис лемківського весілля із 290 (!) обрядовими піснями (з нотами). Автор досить вдало застосував композиційну схему літературно-драматичного твору (із дробленнями: дія, картина, сцена), яка дозволила послідовно вилаштувати всі обрядодії лемківського весілля з їх динамікою та колоритом. Весілля Горличчини, за Я. Бодаком, складається з Прологу, двох дій та епілогу. Демаркаційною межею у лемківському весіллі є переїзд молоді до дому молодого. Все, що відбувається до переїзду, – *Дія 1*, все, що після переїзду, – *Дія 2*. Такий поділ відображає добре збережену архаїку обряду з акцентом на союзі двох родів, а не на церковному шлюбі молодят – значно пізнішому християнському привнесенні. Дія перша відбувається упродовж п’яти днів, суботи, неділі та понеділка й охоплює сім картин, кожна з яких має ще по декілька сцен. Наприклад, *Картина 1*. Дружбівський вечір або відігравання на добраніч: *Сцена 1.1*. Парубоцький танець молодого; *Сцена 2.2*. Відігравання на добраніч; *Сцена 1.3*. Виготовлення вінків. Дівочий танець молоді. Особливо цікавою та цінною для фольклористів є *Дія 2*, що припадає на понеділок, вівторок та середу. У *Дії 2* розкрито низку елементів обряду, що були майже затрачені на основному масиві України у 20-30-х рр. ХХ ст., зокрема, у звичаях покладин (комора), печин, умивання молоді та інших. Блискуче застосовуючи структуральні підходи до викладу емпіричного матеріалу, Я. Бодак вишикував величезний обсяг етнографічної інформації (щодо складу учасників весілля, їх функціональних обов’язків, одягу та весільних відзнак, весільних дій тощо) у вигляді показників-таблиць (с. 310-344).

Автор ретельно й уважно підійшов до відтворення на письмі текстів, які подав, очевидно, з дотриманням рис автентизму, передусім особливостей лемківського діалекту. Фольклорист узяв за правило до кожного тексту вказувати варіанти у відомих друкованих джерелах, що дозволяє побачити локальне крізь призму регіонального та міжрегіонального. Такий принцип подачі текстів Я. Бодак вдало застосував у всьому збірнику.

Окрім весілля, до праці ввійшли пісні різних жанрів – обрядових і необрядових. Подрібніше розглянемо структуру вміщеного пісенного репертуару, зважаючи на його нетиповість подачі. Передусім варто зазначити, що основна цінність кожного фольклорного збірника – це тексти (вербальні, нотні, пояснення контексту виконання). Тексти рецензованого збірника – автентичні, добре збережені, грамотно відтворені, а отже – цінні для фольклористики. Упорядкування текстів у збірнику – це спосіб їх зручного прочитання. Ярослав Бодак згрупував пісні, очевидно, так, як це диктував сам матеріал.

Вважаю, що дослідник застосував науково виправданий сучасний підхід до фіксації та видання у збірнику фольклорної спадщини нашого народу за принципом максимально вичерпної подачі матеріалу. Адже ця спадщина складається не лише із кращих з погляду літературознавців та музикологів виокремлених зразків, підібраних за естетичним критерієм. З позиції дослідника ХХІ століття кожен витвір уснонародної традиції є цінним, займає в ній свою нішу, а тому заслуговує на оприлюднення. Зрозуміло, що такий принцип подачі матеріалу додає проблем при його класифікації, бо значна частина пісень перебуває „на межі” канонічних жанрів або належить до локальних жанрових утворень.

Увесь пісенний репертуар Анни Драган вміщено у розділах: Весілля; Хрестинні пісні; Колискові пісні; Календарні пісні; Трудові пісні (польові); Трудові пісні (пастуші); Духовні пісні (легенди); Балади й баладні пісні; Розбійницькі пісні; Мандрівницькі та пісні про еміграцію; Жовнівські пісні, Парубоцькі пісні, Ліричні парубоцькі та чоловічі пісні (лемківські); Ліричні парубоцькі та чоловічі пісні (інші); Ліричні дівочькі та жіночі пісні (лемківські); Ліричні дівочькі та жіночі пісні (інші); Жартівливі пісні (лемківські); Жартівливі пісні (інші); Корчмарські пісні; Кермешівські пісні; Приспівки до танців; Авторські пісні Анни Драган.

Оскільки календарно-обрядових пісень з голосу А. Драган виявилося досить мало – всього 12 позицій, то автор не вважав за доцільне ще дробити їх за жанрами. Таким чином вийшло, що щедрівки, веснянка, собіткова співанка, живварські пісні увійшли до однієї групи. Тут варто було б пояснити причини такого слабого представництва календарних пісень в репертуарі А. Драган. Водночас трудові пісні (польові) та трудові пісні (пастуші) розділені осібно. Очевидно, упорядник таким чином хотів зробити наголос на збереженості в досліджуваному репертуарі цих рідкісних в Україні жанрів. Та правомірність об’єднання пісень „Посій мі, мамусю”, „Андрію, Андрію”, „Добрі тому коса косит” та інших (с. 154-157) у групу „Трудові пісні (польові)” була б незаперечною, якби упорядник покликався на дослівні пояснення-спогади Анни Драган чи її односельчан про особливості побутування цих творів під час польових робіт, а не обійшовся лише абстрактними коментарями (на кшталт „Трудова польова косарська пісня, яка виконується під час сінокосу, а також як лірична парубоцька” (с. 155)). В аналітичній частині цієї групи пісень теж варто було б надати більшої уваги (с. 32) з прив’язкою до конкретної місцевості, конкретного часу та виконавців (Горличчина, 1920-1930-і рр., родина Анни Драган). Дещо глибше автор вникнув в особливості пастушого репертуару гірських районів Лемківщини, передусім зупиняючись на рідкісних „гояканях” – діалогічних співанках, „за допомогою яких пастухи перемовлялися під час випасу худоби на гірських пасовиськах” (с. 34) та ліричних і жартівливих піснях пастухів. Покликання на варіанти в дру-

кованих джерелах, а точніше їхня подекуди відсутність, ймовірно, означають, що пастуші пісні, зокрема т.зв. *гоякання*, мали локальний характер побутування у селах Розділля, Вапенне та Мацина Велика.

Окремою групою (6 зразків) подані й рідкісні в Україні *хрестинні пісні*. Знаємо, що вперше збірку хрестинних пісень (22 зразки) записав серед лемків Сяноцької округи І. Бірецький. Вона датована 1838 роком. За оцінкою Р. Кирчіва, „це винятково цінний фольклорний документ, що переконливо засвідчує побутування на території України цього рідкісного жанру народної поезії і спростовує погляд, начебто хрестинні пісні трапляються лише в місцевостях, суміжних з Білоруссю, для якої вони є особливо характерним і поширеним явищем”¹. Також хрестинні пісні з Лемківщини фіксували й збирачі фольклору ХХ століття (О. Гижя, В. Хомик). Записи Я. Бодака від Анни Драган вдало доповнюють цю важливу для фольклористів колекцію.

З голосу А. Драган вдалося записати й твори з традиційного лірницького репертуару – т.зв. духовні пісні (легенди). Як зазначив Я. Бодак, їх найчастіше співали на вечорницях під час рідзвяного посту (с. 169). Цілком очікуваним для обдарованої виконавиці є добре представлений розділ „Балади та баладні пісні” – всього 36 досить повних текстів на відомі в Україні баладні сюжети. Водночас із збірника стає зрозумілим, що Анна Драган добре володіла й чоловічим репертуаром, з якого вміщено майже всі відомі його жанрово-тематичні групи – розбійницькі, мандрівницькі, жовнірські, парубоцькі, корчмарські. Представлені й емігрантські пісні, дуже характерні для фольклорної традиції лемків².

Багатий і строкатий ліричний репертуар упорядник спробував згрупувати за статевим та регіональним принципом водночас, виділивши ліричні парубоцькі та чоловічі (лемківські), ліричні парубоцькі й чоловічі (інші), ліричні дівочькі та жіночі (лемківські) та дівочі та жіночі пісні (інші). Хоч прокласти межу між „лемківськими” та „іншими” піснями, під якими слід розуміти загальновідомі на всьому просторі України, не завжди можливо, та Я. Бодак досить ретельно підійшов до цього поділу. Серед „інших” він умістив переважно відомі зразки української лірики здебільшого літературного походження, які ввійшли в побутування лемків ще на їхній Батьківщині під культурно-просвітніми впливами. Такі пісні, виконувані лемками, часто набували й їхнього регіонального колориту. Наприклад, один із кращих зразків любовної пісенної лірики „*В кінці греблі шумлять верби*”, авторство якого приписують полтавчанці Марусі Чурай, в репертуарі від Анни Драган зазвучав по-лемківськи:

¹ Кирчів Р. Фольклорна традиція лемків // Кирчів Р. Із фольклорних регіонів України. Нариси й статті. – Львів: Інститут народознавства НАН України, 2002. – С. 182.

² Там само. – С. 196.

1. *В кінці греблі квітнут вербы, што я посадила,*

Неє мого миленького, што-м вірно любива. (2)

2. *Неє мого миленького, поїхав за Десну,*

Повідав він, же ся верне, лем на другу весну (2) (с. 240).

Також упорядник виокремив і жартівливі пісні (лемківські, інші), хоча, зауважимо, що жартівливий струмінь більшою чи меншою мірою притаманний майже всім жанрово-тематичним групам пісенності лемків. Розуміючи умовність свого групування, упорядник подбав про те, щоб читач без надмірного труду міг знайти цікавий для нього твір за допомогою низки показників (за послідовним порядком, за алфавітом, за наспівом, за пісенною формою, ритмічною структурою – С. 288-304).

Та повернімося до постаті дивовижно обдарованої лемкині Анни Драган. Судячи з її фольклорної спадщини, можемо стверджувати, що ця співачка упродовж життя, передусім замолоду, цікавилася й брала участь у більшості традиційних звичаїв рідного села, бездоганно запам'ятовувала й відповідально ставилася до записів від неї пісень, усвідомлюючи важливість цієї справи. Це, безперечно, дуже творча особистість, яка й сама докладалась до сучасного життя фольклорної традиції. Її авторські пісні про тугу за Лемківщиною, про свою трагічну долю, як і всіх депортованих лемків, вирваних з рідної землі та розпорошених по світах, вражають читача до глибини душі своїм народнопісенним струменем (с. 279-281):

Горы и долины мы свої лишыли,

Нашы співаночки гвасні зме забыли.

Юж сой не співаме, братя, браташкове,

Так зме ся розышли, як в поли пташкове...

Як я сой помыслию про ту Лемковину,

То я сой запвачу и сто раз в годину. (с. 280)

Такий фольклорний феномен як Анна Драган зобов'язував автора-упорядника до уважнішого та проникливішого висвітлення життя співачки, її родоводу, світогляду, характеру, індивідуальних рис виконавської майстерності тощо. Скупа біографія у Додатку 1 (с. 360-363), на жаль, не заповнює цієї прогалини. Цікаво було б простежити також, як пісенний світ Анни Драган змінився після переселення до Борислава. Водночас автор сфокусував об'єктив своєї уваги на ширші ракурси лемківської культури. Вдало підібрані у книзі світлини з побуту лемків до депортації та з їхнього культурного життя в останні десятиліття засвідчують, що лемківська культура та ментальність не можуть і не повинні згаснути. Вони відроджуються, зокрема, в нових формах фестивалів, свят... Від себе додаю, що чар лемківських пісень заворожує всіх українців. Зокрема, лемківські пісні („Кетъ ми прийшла карта”, „Яньчк”, „Под облачком”, „Пиемо, пиемо” та багато інших) зберігають популярність серед студентської

молоді Львова вже упродовж кількох поколінь. А трагічна доля лемків не байдужа молодому поколінню, яке співає:

*Там, на Лемківщині, наші місця святі,
Там, на Лемківщині, ще стоять наші хати.
Як ти, Лемківщино, живеш без нас на самоті?
Чи не зогнили, не поржавіли хрести
На могилах дідів? [...]*¹

Книга Ярослава Бодака „Лемківщино моя мила... Пісні Анни Драган з Галицької Лемківщини” є невмирущим духовним пам’ятником усім лемкам. У посвяті автор, перефразовуючи Великого Кобзаря, зазначив: „І мертвим, і живим, і ненародженим землякам моїм – лемкам”. Сподіваємося, що ця достойна праця буде гідно поцінована і науковцями, і всім українським світом, а прискіпливий погляд рецензента тільки додасть охоти швидше познайомитися з нею.

Ольга Харчишин

Вісник Львівського університету. Серія
мистецтвознавство / Упорядники Ірина Довгалюк,
Андрій Вовчак. – Львів, 2011. – Випуск 10. – 313 с.

Черговий десятий випуск мистецтвознавчої серії „Вісника Львівського університету”, який є ще й першим виключно етномузикознавчим номером серії, присвячений широкому колу надзвичайно актуальних на сьогодні питань історії та теорії музичної фольклористики. Збірник приурочений до 140-річчя від дня народження видатного українського фольклориста, одного із засновників української етномузикології Філарета Колесси. Різносторонньо обдарований, учений відіграв вагомий роль у справі збирання та дослідження української народної музики та заклав підвалини для подальших студій у сфері етномузикології. Тож і більшість розвідок, представлених у „Віснику” сучасними науковцями, так чи інакше стали продовженням його багатогранних напрацювань. Як бачимо, невідкладна справа збереження та вивчення традиційної музичної культури у час її стрімкого загасання є однаково насущною як для дослідників минулого століття, так і для сучасних учених.

Збірник відкриває стаття Ірини Довгалюк „Опанас Сластьон в історії фонографування кобзарсько-лірницької традиції”, присвячена фонографічно-дослідницькій діяльності Опанаса Сластьона. Сучасник і соратник Ф. Колесси, він був унікальною особистістю, обдарованою у сфері обра-

¹ Співаник Студентського братства. – Львів, 2009. – С. 89.